

Sabiedrības virzīta vietējā attīstība (SVVA) uzticības uzlabošanai un efektīvai ES fondu izmantošanai

„Kā Eiropas Savienība var nostiprināt saiknes ar ES dalībvalstīm un atgūt iedzīvotāju uzticēšanos? Atbilde varētu būt pareizi īstenota sabiedrības virzīta vietējās attīstības (SVVA) koncepcija, kas paver iespēju integrētai vietējai attīstībai, kā arī iedzīvotāju un viņu organizāciju iesaistīšanu vietējā līmenī,”¹ norādīts Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas izpētes atzinumā.

Minētā SVVA koncepcijas īstenošana šajā plānošanas periodā (2014-2020) uzsākta arī Latvijā, modernizējot LEADER pieeju, ko Latvijā pazīstam jau vairāk kā 15 gadu garumā, Eiropa – vairāk kā 25 gadus. Galvenā atšķirība starp agrāko LEADER pieeju un SVVA ir integrētāka pieeja un daudzveidīgs finanšu modelis, ko tāpat kā iepriekš veido publisko, privāto un nevalstisko sektoru sadarbībā izstrādātas un īstenotas sabiedrības virzītas vietējās attīstības stratēģijas - daudznazaru stratēģiskie plāni, kas nosaka un pamato vietējās teritorijas attīstības prioritātes un pārmaiņu nepieciešamību un kas izstrādātas balstoties uz lauku iedzīvotāju vajadzībām, un saskaņotas ar kopējām attīstības prioritātēm.

„Īstu sinerģiju starp dažādiem fondiem un teritorijām (lauku, pilsētu un piekrastes) ir bijis grūti panākt, jo nacionālā līmenī starp fondiem joprojām pastāv “robežas”, norādīts iepriekš minētajā izpētes atzinumā. SVVA koncepts, kura pamatā ir vairāku fondu izmantošana, palīdz radīt lielāku saskaņotību starp dažādām nozarēm un sekmēt lauku un pilsētu mijiedarbību, kā arī meklēt kompleksus un inovatīvus risinājumus sarežģītiem izaicinājumiem, pamatojoties uz vietējiem apstākļiem un resursiem. Papildus Eiropas Lauksaimniecības fonda Lauku attīstībai (ELFLA) resursiem izmantojot arī Eiropas Reģionālās attīstības fondu (ERAF), Eiropas Sociālo fondu (ESF) un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu (EJZF), tiek īstenotas vietējās attīstības stratēģijas. Šajā plānošanas periodā (2014.-2020. gads) vietējās attīstības metodoloģija ir paplašināta, iekļaujot pilsētas.

Šajā plānošanas periodā Eiropā ir vairāk nekā 3000 VRG, kā arī izveidoti 250 urbānie VRG, kuras administrē vairākus fondus, tomēr ir arī viena fonda VRG - 31 no urbānajām VRG administrē tikai ESF, 1 tikai ERAF. 20 valstīs ir vairāku fondu stratēģijas, t. sk. 17 valstīs ERAF un 16 valstīs ESF.

1. attēls. Dažādu fondu izmantošana Eiropas valstīs (avots Eiropas Tīkls Lauku attīstībai (ENRD)).

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:129:FULL&from=LV> (38. lpp.)

Būtiskākās sabiedrības virzītās vietējās attīstības priekšrocības:

1. Integrētas vietējās attīstības pieejas īstenošana būtiski ietekmē vietējo ekonomiku un darba vietu radīšanu, jo īpaši ārpus primārā sektora.

Starpsektoriāla un pārnozāriska vietējā attīstība sekmē videi draudzīgas ekonomikas, sociālās integrācijas, nabadzības mazināšanos, migrācijas jautājumu, reģionālo klāsteru lomu, lauku, pilsētu un piekrastes reģionu mijiedarbību, viedos risinājumus un IT tehnoloģiju attīstību. Sabiedrības virzīta vietējā attīstība rada **iespējas visiem teritoriju veidiem (lauku, pilsētu un piekrastes teritorijām) un kopienām sastrādāties**, lai risinātu esošos izaicinājumus. Daudzfondu pieeja ir labs mehānisms **viedo ciematu koncepcijas atbalstam**, spēcīnot kopienas un uzņēmumu kapacitāti, **atbalstot ieguldījumus, inovācijas un tīklu veidošanu.**

2. Integrētas vietējās attīstības pieejas īstenošana ļoti pozitīvi ietekmē sociālo kohēziju un integrāciju, iesaistot un aktivizējot dažādas ieinteresētās puses (dažādu interešu, sektoru pārstāvjus, dažādas vecuma grupas).

Viens no lielākajiem ieguvumiem, ko sniedz vietējās sabiedrības vadība, ir vietējo **dalībnieku apmācība, iesaistīšana un kapacitātes stiprināšana.** Integrētā vietējā attīstība ir labākais veids, kā radīt saiknes un mijiedarbību starp dažādām ieinteresētajām pusēm.

Saikne starp lauku, pilsētu un piekrastes zonām nozīmē, ka dalībnieki **var mācīties viens no otra un rast risinājumus visatbilstošākajām problēmām visaptverošākā veidā. Nepārtraukta sadarbība, tīklu veidošana un apmācība sekmē labu pārvaldību.**

3. Sabiedrības vadītas vietējās attīstības pieejas mērķis ir panākt teritoriālo kohēziju, kas ir arī kohēzijas politikas mērķis.

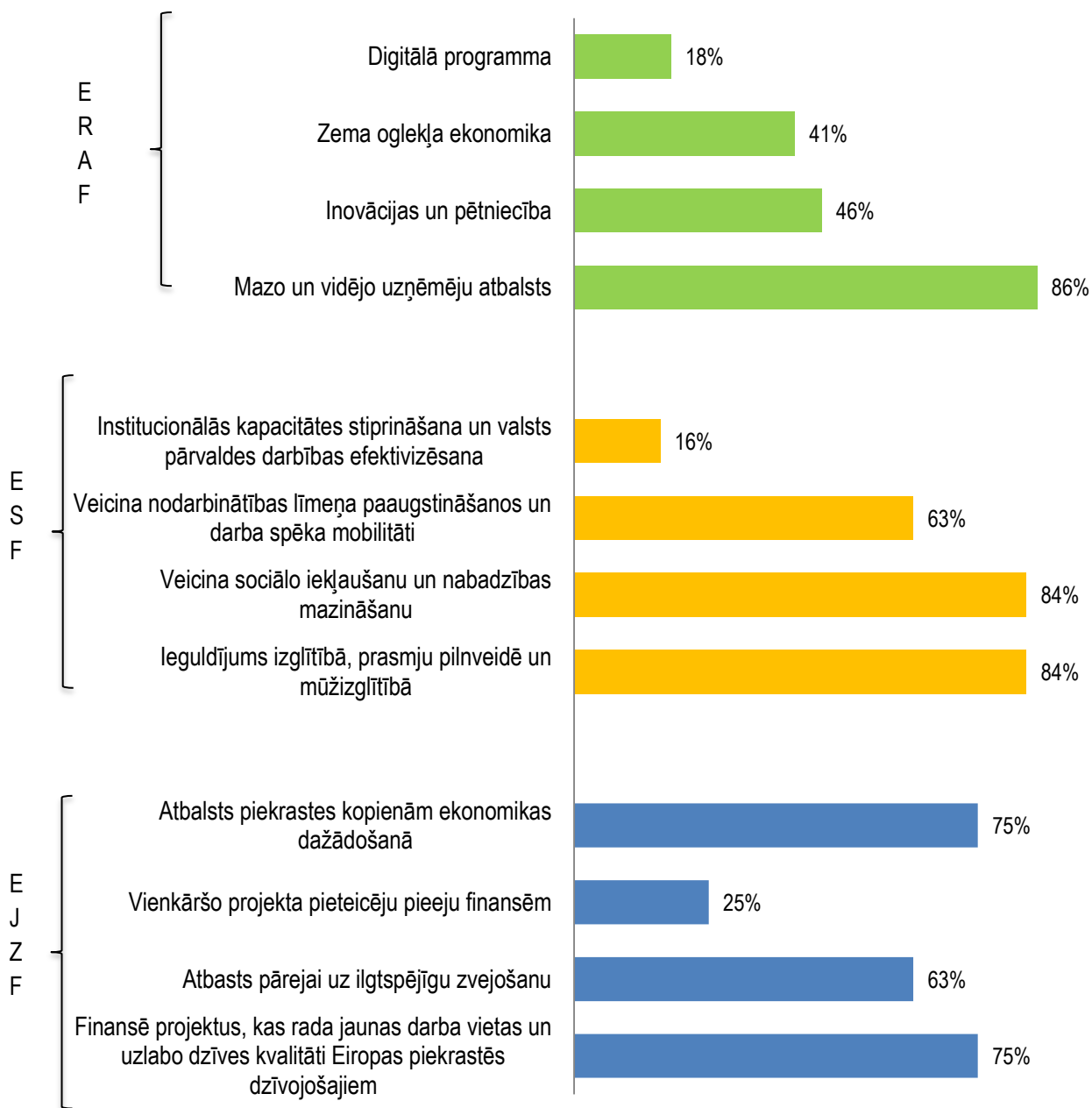
Sabiedrības virzīta vietējā attīstība aptver visu **veidu teritorijas** (lauku, pilsētu un piekrastes teritorijas), **dažādas sabiedrības vajadzības** (sociālās, kultūras, vides un ekonomiskās vajadzības) un **dažādus finansēšanas mehānismus** (iekļaujot četrus Eiropas struktūrfondus).

Vietēja mēroga vietējās attīstības nodrošināšana visa veida teritorijās palīdz **veidot kohēziju starp lauku, piepilsētu, pilsētu un piekrastes teritorijām, lai veicinātu zemes izmantošanas potenciāla sasniegšanu.**

SVVA izmantotā integrēta vietējā attīstība ietekmē plašu dažādu darbību klāstu un **rada būtisku ietekmi uz vietējo ekonomiku un darbvietu radīšanu**, īpaši ārpus primārās lauksaimnieciskās ražošanas. Tāpat arī integrētai vietējai attīstībai ir **ļoti labvēlīga ietekme uz sociālo iekļautību**, jo tā iesaista un sekmē dažādu ieinteresēto pušu (dažādu veidu dalībniekiem, vecuma grupām, dzimumiem) un dažādu sektoru sadarbību izaicinājumu identificēšanai. Vienlaikus arī LEADER paplašinājums, iesaistot citus fondus, sniedz iespēju līdzdalības procesos iesaistīt vairāk reģionālā un vietējā līmeņa dažādu sektoru pārstāvjus, nekā tas bija iespējams ar LEADER, ja tiek saņemts tikai ELFLA atbalsts.

Eiropas LEADER asociācija Lauku attīstībai (ELARD) ir apzinājusi gan nacionālos tīklus, gan vietējās rīcības grupas un citus partnerus, lai uzzinātu pieredzi par ERAF un ESF kā daļu no vietējās attīstības stratēģijām, lai izstrādātu iespējami labākās rekomendācijas nākamajam plānošanas periodam. 2. attēlā apkopotas atbildes no 22 valstīm par pievienoto vērtību, ko radījuši katra fonda (ERAF, ESF, EJZF) pievienošana LEADER pieejas sākotnējam fondam – ELFLA. Atbildes sniegušas vien tās valstis, kurās katru no papildus fondiem iespējams izmantot.

2. attēls. Pievienotā vērtība ERAF, ESF un EJZF iekļaušanai vietējo attīstību stratēģiju īstenošanā - aktivitātes/projekti, kurus ir iespējams finansēt, pateicoties fonda iekļaušanai SVVA. (Avots: Eiropas LEADER asociācija)

Projektu piemēri no dažādām ES valstīm, kas īstenoti ar atbalstu no Eiropas Reģionālais attīstības fonda (ERAF) caur VRG vietējās attīstības stratēģijām, izmantojot SVVA konceptu:

- **Atjaunojamās enerģijas veicināšana sinerģijā ar iedzīvotāju izpratnes veidošanu un mācību nodrošināšanu reģionā.** Galvenās īstenotās aktivitātes bijušas reģionālās enerģētikas stratēģijas izstrāde, profesionālās koordinācijas atbalsta punkta izveide, mācības mazajiem uzņēmējiem, enerģijas iekārtu iegādes mazajiem uzņēmumiem (*Austrija*);
- **Lauku un pilsētu teritoriju sadarbības veicināšana.** Iniciatīvas ietvaros sniegts atbalsts pamatlīdzekļu iegādei, organizētas mācības un treniņi dārzeņu audzētājiem, izstrādāts pētījums un iedzīvotājus iesaistošas aktivitātes pilsētu skolās (*Zviedrija*);

- **Oglekļa emisiju piesārņojuma samazināšana** lauku apvidos, izmantojot saules enerģiju (*Polija*);
- Uzņēmumu attīstība un jaunu aktivitāšu uzsākšana **dabas tūrisma jomā**. Investīcijas jauna ekipējuma iegādē, lai varētu darboties plašākā kalnu teritorijā un lai palielinātu ienākumu apjomu un viesu skaitu teritorijā. Veiktas dažādas mārketinga aktivitātes un dabas taku labiekārtošana - informācijas punkti, vēja aizslietņi (*Zviedrija*);
- NVO un mazo uzņēmēju sadarbības tīkla **pētījums par mazo māju būvniecības iespējām**. Tehnisko zīmējumus un māju veidu izstrāde, plānošanas procesu izpēte un pamatojumu izstrāde par būvmateriālu izvēli. Tīkla partnerorganizācijas ir izklidētas 3 pašvaldību teritorijās un dažas atrodas pilsētās. ERAF ir iespējams izmantot, jo šī iniciatīva iekļauj uzņēmējdarbību gan pilsētās, gan laukos;
- Uzņēmēju sadarbība ar dažādām mērķa grupām, lai radītu inovatīvus, jaunus produktus. Īstenotās aktivitātes ietver prototipu izveidi, materiālu un mašīnu testēšanu, jaunu darba un mārketinga aprakstu izstrādi un kopīga interneta veikala izveidi. Rezultātā radīti 8 jauni produkti un palielināts nodarbinātības līmenis. (*Zviedrija*).

Projektu piemēri no dažādām ES valstīm, kas īstenoti ar atbalstu no Eiropas Sociālā fonda (ESF) caur VRG vietējās attīstības stratēģijām, izmantojot SVVA konceptu:

- Kopienas kohēzijas veidošana, izveidojot futbola klubu bērniem un iesaistīt vecākus kā trenerus, lai radītu **lielāku brīvprātīgo iesaisti un sadarbību, kā arī sociālo integrāciju kopienā** (*Polija*);
- "Lauksaimniekiem ir vajadzīgs darbs" - pašvaldība organizē dažādu pušu sanāksmi - bezdarbnieki, migranti tika apvienoti ar lauksaimniekiem, kuriem bija vajadzīgs darbaspēks, sekmējot **darba ņēmēju un darba devēju identifikāciju un sniedzot atbalstu ilgstošiem bezdarbniekiem** (*Zviedrija*);
- Imigrantu mācīšana vietējās ražošanas uzņēmumos, iesaistot viņus kā praktikantus, lai **pietuvinātu viņu prasmes esošajām tirgus vajadzībām un sniegt iespēju iegūt darba vietas tuvu dzīvesvietai** (*Zviedrija*).
- **Nodrošināt iespēju cilvēkiem ar mentālām saslimšanām iekļūt darba tirgū**. Dalībnieki tiks aktivizēti 100% atbilstoši viņu spējām, kas ir pielāgots katrai personai, nodrošinot sociālos treniņus, jogu, zināšanu pilnveidi, dārzkopību un citas aktivitātes (*Zviedrija*).
- **Vietējo tradīciju saglabāšanas muzeja būvniecība** ar ESF un ELFLA finansējuma atbalstu (*Zviedrija*).

Lai arī Latvijā šajā plānošanas periodā (2014-2020) ar LEADER pieeju vietējo teritorijas attīstības stratēģiju īstenošanai ir iespējams izmantot tikai divus fondus – ELFLA un EJZF, tomēr īstenotās iniciatīvas, piesaistot finansējumu projektiem, ir tematiski līdzīgi ESF un ERAF mērķiem. Šāda iezīme parāda, ka vietējās rīcības grupās esošie partneri ir gatavi un jau pašreiz strādā arī ar citu nozaru atbildībā esošiem jautājumiem, kā daļu no integrētas teritoriālās attīstības, iesaistot risinājumu izstrādē dažādus sektorus.

Piemēri LEADER sociālās jomas projektiem Latvijā 2014-2020 plānošanas periodā:

- **Sociālā aprūpes pakalpojuma pieejamības un kvalitātes veicināšana** Brocēnu novadā labiekārtojot SAC "Atpūtas" teritoriju. Projekta kopējās izmaksas EUR 14 519,45, t.sk., ELFLA finansējums EUR 13 067,52.
- **Pensionāru veiksmīgai integrācijai sabiedrībā, īstenots projekts sabiedrisko aktivitāšu pilnveidošanai, dažādošanai un kvalitātes paaugstināšanai** Ķeguma novadā. Projektā iegādāta datortehnika, printeris, nojume, termoss un citi pensionāru biedrības darbības nodrošināšanai nepieciešami pamatlīdzekļi, tādējādi veicinot pilnvērtīgāku esošo tehnoloģiju izmantošanu, kā arī uzlabojot iedzīvotājiem informātikas tehnoloģiju pieejamību Tomē un Rembatē. Uzlabojoties sabiedrisko pasākumu kvalitātei, palielinās iedzīvotāju aktivitāte. Projekta kopējās izmaksas EUR 2360,00, t.sk., ELFLA finansējums EUR 2124.

- Biedrība "Sudraba pakavi" iegādājusies inventāru reitterapijas, atpūtas un sporta iespēju īstenošanai. Reitterapijai nepieciešamā speciālā inventāra iegāde paver **iespējas bērniem ar īpašām vajadzībām uzsākt terapijas procesu**. Projekta ietvaros tika iegādāts arī nepieciešamais inventārs, lai sniegtu iespēju cilvēkiem ar īpašām vajadzībām nodarboties ar pajūgu braukšanas sportu. Projekts veicina sabiedrības integrāciju palīdzot cilvēkiem ar īpašām vajadzībām noticēt saviem spēkiem, justies noderīgiem, pilnvērtīgi un efektīvi līdzdarboties sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem. Projekta kopējās izmaksas: EUR 5688.50, t.sk., ELFLA publiskais finansējums EUR 5119.65.
- Gulbenes novada bibliotēka ir realizējusi projektu „Āra lasītavu izveide pagastu bibliotēkās – jauna iespēja iedzīvotājiem”. Pie septiņām Gulbenes novada bibliotēkām ir uzstādītas un labiekārtotas āra lasītavas **sniedzot iespēju iedzīvotājiem izmantot bibliotēku pakalpojumus brīvā dabā** - spēlēt lielās āra spēles, lasīt jaunākos preses izdevumus, izmantot bezmaksas Wi-Fi un planšetdatorus. Īpaši āra lasītavas ir piesaistījušas jaunās ģimenes ar bērniem, veicinot saturīgu un interesantu brīvā laika pavadīšanu. Projekta kopējās izmaksas ir EUR 12388,93, t.sk. ELFLA publiskais finansējums EUR 11150,04.
- Viļānu pagastā izveidots Dabas draugu radošais pētniecības centrs "Dadzis" tādejādi uzlabojot sabiedrisko infrastruktūru, veicot degradētās ēkas pārbūvi. Centrs nodrošina ar **jaunām un daudzveidīgām sabiedrisko aktivitāšu pakalpojumu iespējām bērnu un jauniešu mērķauditorijai**, nodrošinot izglītotas, aktīvas un informētas sabiedrības attīstības potenciālu. Kopējās projekta izmaksas ir EUR 77324,71, t.sk., ELFLA publiskais finansējums EUR 28338,28.
- Projekts "Zaļā zāle ziemā" paredz ierīkot centralizētās apkures sistēmu biedrības «Ūdenszīmes» iznomātajās telpās bijušajā Kaldabruņas skolā, lai nodrošinātu vienmērīgu siltumapgādi un mitruma līmeņa regulāciju telpās. Plānots veikt **kosmētisko remontu līdz šim neizmantotajās ēkas telpās, kur tiks izveidota vides izziņas ekspozīcija**. Tajā tiks demonstrēti sēklu dīģšanas un augu augšanas procesi, nodrošinot tās pieejamību arī ziemā. Ekspozīcijas izveidošanai iegādāsies diedzējamo skapi ar temperatūras un apgaismojuma regulāciju, bifokālo lupu, kas pieslēdzama datoram, tādejādi sniedzot iespēju vērot augšanas procesu palielinājumā. Kopējās projekta izmaksas ir EUR 3000, t.sk., ELFLA publiskais finansējums EUR 27000.
- Sadzīves pakalpojuma centra izveide Gaviezes pagastā. Izveidots sadzīves pakalpojumu centrs Gaviezes pagastā, kā ietvaros tiks **veidota koplietošanas dušas telpa atbilstoši higiēnas prasībām, un izvietots veļas mazgājamais automāts un žāvētājs**.

Piemēri LEADER reģionālās attīstības projektiem Latvijā 2014-2020 plānošanas periodā:

- **Saules un vēja enerģijas ieviešana ielu apgaismojuma nodrošināšanā** Salacgrīvas novadā. Apgaismojuma sistēma sastāv no cinkota apgaismes balsta, LED gaismas ķermeņa, foto-voltāžas paneļa, vēja ģenerators, sistēmas kontroliera un zemē ierokamas baterijas. Šajā sistēmā foto-voltāžas panelis un vēja ģenerators ir enerģijas avots, kur vēja enerģija un saules enerģija tiek pārvērsta elektroenerģijā. Iegūtā enerģija tiek uzkrāta zemē ieraktajā baterijā. Ainažu pilsētā, Jelgavkrastos un Liepupē kopā uzstādītas 56 apgaismojuma sistēmas. Projekta kopējās izmaksas EUR 215440,50, t. sk. EJZF finansējums EUR 180000.
- Ventspils pilsētas administratīvajā teritorijā esošo iekšējo un jūras piekrastes **ūdens akvatorijas uzraudzību, aizsardzības un maluzvejniecības apkarozāšanas veicināšana**. Projektu īstenojot, pilsēta iegūs jaunas laivu nolaišanas vietas Ventas upes un Būšnieku ezera krastā, kuras būs iespējams izmantot katram pilsētas iedzīvotājam un viesim. Kopējās projekta izmaksas EUR 170 522 apmērā, t.sk. EJZF finansējums EUR 113 000 un EUR 57 522 no Ventspils pilsētas pašvaldības budžeta.
- **Uzņēmējdarbības daudzveidošana un kapacitātes spēcīnāšana** atbalstot bioloģisko griķu pārstrādes ceha būvniecību Saldus novadā. Uzņēmumā ieviests jauns, efektīvs tehnoloģiskais process, sniedzot iespēju ražot

jaunus produkcijas veidus (zaļie griķi, putraini, manna, sēnalas). Tiks uzbūvēta sertifikācijas prasībām atbilstoša pārstrādes ceha ēka, kurā tiks izvietotas iekārtas - griķu lobītājs- šķīrotājs un miltu dzirnavas. Projekta kopējās izmaksas EUR 100 000 apmērā, t.sk. ELFLA finansējums EUR 70 000.

- **Aktīvās atpūtas telpu rekonstrukcija un jaunu notekūdeņu attīrīšanas iekārtu izbūve** Cenu pagastā atpūtas kompleksā "Ānes muiža". Projekta kopējās izmaksas EUR 50 000, t.s. ELFLA - EUR 35 000.
- **Jaunjelgavas pārceltuve** pār Daugavu. Atjaunot satiksmi pa Daugavu starp Jaunjelgavu (Sēlijas novads) un Skrīveriem (Vidzeme). Šāda satiksme pastāvējusi jau vairākus gadu simtus. Līdz 1860. gadam Jaunjelgava bija ievērojams loģistikas centrs, taču dzelzceļa Rīga – Daugavpils izbūve Jaunjelgavai nesa zināmu stagnāciju, bet Skrīveriem – jaunas attīstības iespējas. Satiksme pār Daugavu pārtrūka ap 1992. gadu, tad uz brīdi atjaunojās un atkal pārtrūka. Ar šo projektu veicināta abu novadu attīstība un labas sadarbības iespējas nākotnē - tūrismā, kultūrā, sportā, uzņēmējdarbībā. Kopējās izmaksas: EUR 30819,47, ELFLA publiskais finansējums EUR 21573,63.
- **Amatniecības un kultūras centra "Mazā muiža" ēkas pārbūve.** Projekta mērķis ir izveidot jaunu tūrisma objektu stratēģiski, ekonomiski izdevīgā partnerības teritorijā, tādējādi veicinot vietējās ekonomikas stiprināšanu un jaunas uzņēmējdarbības formas uzsākšanu, paaugstinot lauku teritoriju iedzīvotāju dzīves kvalitāti, kā arī paplašinot un pilnveidojot līdzšinējās darbības pakalpojumu pieejamību. Kopējās izmaksas: 88812.79 EUR, ELFLA publiskais finansējums 62168.95 EUR.

LEADER pieeja gan iepriekšējā, gan šajā plānošanas periodā ir apliecinājusi efektīvu ES fondu finanšu izlietojumu. SVVA, kas ir LEADER metodes pastiprinājums, piedāvā dalībvalstīm unikālu iespēju partnerībā ar vietējā līmeņa ieinteresētajām personām attīstīt savas teritorijas iekļaujošākā, ilgtspējīgākā un integrētākā veidā. Tomēr, kā norādīts arī Eiropas Ekonomisko un Sociālo lietu komitejas izpētes atzinumā, „lai panāktu lielāku ietekmi, 2021.–2027. gada plānošanas periodā SVVA īstenošanai jāparedz pietiekami finanšu līdzekļi. – konkrētu vajadzību apmierināšanu un finanšu instrumentu rezultātu sasniegšanu nodot vietējā līmenī.” Šobrīd Latvijā Latvijas Lauku forums sadarbībā ar Zemkopības ministriju un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju diskutē un strādā, lai, balstoties uz apzinātām vajadzībām un īstenotajiem rezultātiem, veidotu piedāvājumu nākamajam plānošanas periodam, kas ļautu īstenot ES fondu īstenošanu caurspīdīgā, efektīvā veidā, atbilstoši iedzīvotāju vajadzībām, savstarpējā sinerģijā starp vietēju un nacionālu līmeni, dažādiem sektoriem un ministrijā sekmētu integrētas attīstības virzību un kohēziju Latvijā.

Biedrība „Latvijas Lauku forums”
Tel. +37129442492
E-pasts: laukuforums@gmail.com